

Meltem Yılmaz Bilecen Dr. Öğr. Üye., Sivas Cumhuriyet Üniversitesi/İletişim Fakültesi, Sivas/Türkiye Assist. Prof. Dr., Sivas Cumhuriyet University/Faculty of Communication, Sivas/Turkiye eposta: meltemyilmaz@cumhuriyet.edu.tr https://orcid.org/0000-0002-3205-1027 - RorID: https://ror.org/04f81fm77	
Ahper Nuri Delican Sivas Valiliği, Sivas/Türkiye Sivas Governorship, Sivas/Türkiye eposta: delicanahper@gmail.com https://orcid.org/0000-0002-0214-6068 - RorID: https://ror.org/04f81fm77	
Ömer Temizkan Dr. Öğr. Üye., Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sivas/Türkiye Assist. Prof. Dr., Sivas Cumhuriyet University, Faculty of Education, Sivas/Turkiye eposta: temizkan.o@gmail.com https://orcid.org/0000-0002-7770-6015 - RorID: https://ror.org/04f81fm77	
Atıf/Citation: Yılmaz Bilecen, Meltem, Delican, Ahper Nuri ve Temizkan, Ömer. 2025. Bir İletişim Stratejisi Olarak Gösterişçi Yoksulluk: Sivas İli Atık Toplayıcıları Örneği. <i>Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi</i>, 13/43, 205-233. https://doi.org/10.33692/avrasyad.1637115	
Makale Bilgisi / Article Information	
Yayın Türü / Publication Type:	Araştırma Makalesi/Research Article
Geliş Tarihi /Received:	11.02.2025
Kabul Tarihi/Accepted:	25.03.2025
Yayın Tarihi/Published:	15.06.2025

BİR İLETİŞİM STRATEJİSİ OLARAK GÖSTERİŞÇİ YOKSULLUK: SİVAS İLİ ATIK TOPLAYICILARI ÖRNEĞİ

Öz

Atık toplayıcılık ve onların kapitalist sistem içerisindeki yeri ulusal ve uluslararası ölçekte incelenmiş, çalışmaların yoğunlukla sınıf çatışması ve toplumsal dışlanma üzerine odaklanan bir yaklaşımla ele alındığı görülmüştür. Bu çaba başlangıç olması açısından değerli olmakla birlikte atık toplayıcıların çalışmalardaki rolü, -gündelik hayatta insanların onlar çöp toplarken yanlarından geçip gitmesi gibi- onların kendilerini anlatmasına imkân vermeyen bir yapıya sahiptir. Bu çalışmada ise kayıt dışı ekonomide bir iş kolu olarak atık toplayıcılık meselesi yerine kent içerisinde görünür olan kent yoksulluğunun bir taşıyıcısı olarak atık toplayıcıların gündelik hayatları, sosyal ilişkileri, yaşam biçimleri ve kentte tutunmak için geliştirdikleri iletişim stratejileri onların kendi anlatısından yola çıkılarak açıklanmaya çalışılmaktadır.

Çalışma incelenecek olgunun sahip olduğu yapı nedeniyle keşfetmeye yönelik vaka analizi olarak tasarlanmıştır. Yaygın olarak karton ve plastik toplayan atık toplayıcıların yaşamlarını betimlemeyi amaçlayan çalışmada yarı yapılandırılmış mülakat tekniği kullanılmıştır. Beş temel kategoride, yirmi altı soru yer almıştır. Araştırma kapsamında toplamda on atık toplayıcı aile ile gündelik yaşamlarının da gözlemlenebilmesi için kendi evlerinde görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Çalışma sonucunda görülmüştür ki sistemin devamını sağlayabilecek yeterli gelire sahip olmadıkları için “defolu tüketici” olarak isimlendirilen kentin “ıskartalarının” hayatları da aslında tüketim döngüsünün içerisinde yer almaktadır ve sistemin dayatmalarına karşı “gösterişçi yoksulluk” olarak isimlendirilebilecek kendi iletişim stratejilerini, direniş alanlarını ve rollerini yaratmışlardır.

Anahtar Kelimeler: Atık Toplayıcılık, Gösterişçi Yoksulluk, İletişim Stratejisi, Defolu Tüketicilik, Kentsel İletişim

PERFORMATIVE POVERTY AS A COMMUNICATION STRATEGY: THE CASE OF WASTE PICKERS IN SIVAS PROVINCE

Abstract

In spite of waste picker and their place within the capitalist system have been examined on both a national and international scale, the studies have been discussed from a perspective that focuses mostly on class conflict and social exclusion. Although this effort is valuable as a start, the role of waste pickers in the work has a structure that does not allow them to explain and define themselves, just like ordinary people in daily life pass by while they collect garbage. In this study, instead of the issue of waste picker as a business line in the informal economy, the daily lives, social relations, lifestyles, consumption norms and communication strategies of waste pickers as a carrier of urban poverty visible in the city are tried to be explained, based on their own narratives. .

The study was formatted as a case analysis due to the structure of the phenomenon to be examined. Semi-structured interview technique was used in the study, which aims to describe the lives of waste pickers who commonly collect cardboard and plastic. In the study, which included twenty-six questions in five basic categories, interviews were held with a total of ten waste picker families in their own homes to observe their daily lives, and additional photographs were taken with the permission of the families. An attempt was made to strengthen the findings with photographs.

As a result of the study, it was seen that the lives of the "disposable" people of the city, who are called "flawed consumers" because they do not have enough income to maintain the system, are actually included in the consumption cycle, and they have created their own communication strategies, resistance areas and roles, which can be called "performative poverty", against the impositions of the system.

Keywords: Waste Pickers, Communication Strategy, Flawed Consumers, Urban Communication, Performative Poverty

Giriş

“Akışkan modernite fazlalıkların, ıskartaların, atıkların ve atık tasfiyesinin uygarlığıdır” (Bauman 2018: 115).

Günümüz toplumları bir taraftan “tüketim katedralleri”(Ritzer, 2016) ile kuşatılmış kentler çağını yaşarken diğer bir taraftan kapitalist sistemin talep ve ihtiyaçlarına cevap verebilecek ölçüde tüketme yetisine sahip olmayan, derin yoksulluk ağı içerisinde yer alan “defolu tüketiciler” (Bauman 1999) çağını da yaşamaktadır. Kentsel mekânın örgütlenmesinde, üretim alanları mekânsal ayrıştırmaya sonucunda kentin çeperlerine itilirken kent merkezleri hizmet sektörünün yaygınlaştığı tüketim mekânlarının hâkimiyetine girmektedir.

Yaşamak için üretmek yerine tüketmek için çalışmak düsturunun hâkim olduğu yeni örgütlenme biçiminde, *kentin ıskartaları* (Baumann 2018), kentin onları kimi zaman marjinalleştirerek, kimi zaman ötekileştirerek ya da damgalayarak itibarsızlaştırdığı, görmezden geldiği, yaşam alanlarını dönüştürerek, soylulaştırarak kentin içinde görünmez, görülse de fark edilemez hale getirdiği bir sistem içerisinde tutunmaya çalışmaktadır.

Tüketemediği için gerekli statüyü elde edemeyen kentin ıskartalarının, kent içerisinde var olma çabaları, gündelik hayatları, kaçınılmaz tüketim zorunlulukları, tüketimin tahakkümüne karşı geliştirdikleri stratejileri ve benlik sunumlarını ortaya koymak bu çalışmanın temel amacıdır. Bu nedenle kent içerisinde kendi mekânsal örgütlenmelerini yaratan, köy ve kent arasında geçiş alanı olarak nitelendirilebilecek kentin gecekondu bölgelerinde bulunan, aslında kentte yaşayan fakat kentin sağladığı imkânlardan yeterli ölçüde faydalanamayan ve birçok ülke örneğinde de görülebileceği üzere kentin el değmezleri, kirlileri, haricileri olarak nitelendirilen atık toplayıcılar bu çalışmanın merkezinde yer almakta ve disiplinlerarası bir yaklaşımla değerlendirilmektedir.

1. Avcıların Olmadığı Bir Dünyada Toplayıcı Olmak

Tarihte ilk iş bölümünün, tarım öncesi topluluklarda cinsiyete ve fiziksel güce bağlı olarak, avcı ve toplayıcı ayrımıyla birlikte ortaya çıktığına dair ortak bir kanaat bulunmaktadır (Enriquez 2004: 218; Boratav 1963: 103; Şenel 2009: 137). Tarım, doğaya karşı insanlığın ilk büyük mücadelesi olarak önemli bir ilerleme kaydetmiş, ancak Levi Strauss’a (2013: 51) göre besin üretme sürecinde insanların zamana ve mekâna bağımlılığını artırarak toprağın işgalini ve geniş alanda gruplaşmayı sağlamıştır. Zamanla, sanayileşen kent karşısında geriliği simgeleyen bir üretim biçimi haline gelmiş ve modern insanın terk ettiği köylere özgü bir yapıya dönüşmüştür.

Benzer bir durum toplayıcılık içinde söz konusudur. Tarih öncesi toplumlarda kadına özgü toplayıcılık, kentleşmeyle biçim değiştirip, doğadan elde edilen ürünler yerine

sanayileşme ve kullan-at kültürünün artıklarını temizlemek için kentli yoksullar tarafından sermaye gerektirmeyen yeni bir işe dönüşmüştür. Kent hayatı ve kentleşme, Weber'den (2005) Burgess'e (2020: 39-55) ve Behice Boran'a (1940: 148) kadar birçok bilim insanı tarafından rasyonel ve medeni insanla özdeşleştirilmiştir. Ancak bu rasyonellik, tarihsel bir dönemde ortaya çıkan iktisadi yönelimle yakından ilişkilidir.¹ Kapitalizmin ihtiyacı olan yeni kentlinin yaratılması sürecinde, mekânın bölünmesinde iktisadi olan temelde yer almakla birlikte köylünün kentlere göçüyle oluşan kentleşme pratiği ne arzu edinilen rasyonellikle ne de kapitalizmin üzerinde yükseldiği uzmanlaşma ile ilişkilendirilebilmektedir. Sennett ve Cobb'a (2018: 29) göre, kentsel köylerde göçmenler tarafından oluşturulan dayanışma ve mücadele odaklı mahalle örgütlenmeleri, insanları bir araya getiren "rasyonellik" ideal olanı yaratmakla değil tutunma çabasıyla ilişkilidir. İş bölümüyle uzmanlaşan kentli emeğin karşısında, yoksul mahallelerde farklı bir uzmanlaşma türü gelişmektedir. Bu uzmanlaşma kenterlerin yapmak istemediği işleri yaparak ya da meşru olmayan –kayıt dışı ve yasa dışı-² işlerle uğraşarak gerçekleştirilmektedir. Evlere temizlikten atık toplayıcılığına kadar geniş bir yelpazeye yayılan bu uzmanlaşma, kent sisteminin dayattığı iş bölümünden ziyade, kentin görünmez kılınan yoksullarının günlük yaşamlarını sürdürmek için geliştirdiği bir uzmanlaşmadır.³ Aynı zamanda bu tür iş kolları her ne kadar kentliler tarafından itilip kakılıp itibarsızlaştırılsa, bu tür işlerle uğraşanlar arzulanan kentli tipine uymasa da yine bu işler kentin ve kentli yaşam biçiminin doğurduğu fakat statü sağlamayan iş kollarıdır. Kapitalist toplumlarda maddi güç toplumsal statüyü belirlerken Veblen'in de altını çizdiği üzere "maddi gücün bariz göstergesi gözle görülür harcama yani üretken olmayan biçimde tüketme yeteneğidir" (2017: 16). Tüketilenin üzerinden geçim sağlayan toplayıcılığın ise temel statü göstergelerine sahip olması bu bağlamda mümkün gözükmemektedir.

Kentin iş bölümü, makineleşmeyle birlikte daha bilimsel ölçütler gözetilerek gerçekleştirilirken bu iş bölümü, kentin müdahalesi dâhilinde gerçekleşmekte ve kentle birlikte ilerleme sağlamaktadır (Braudel 1993: 423). Günümüz kentlerindeki ilerlemenin ise salt üretimden ziyade tüketime de dayalı olduğu ifade edilebilir. Lefebvre'ye göre modern toplumlarda "örgütlenen gündelik hayat, kapalı devre (üretim-tüketim-üretim) haline gelmiştir (Lefebvre 2007: 86). Bu kırılması zor devrenin süreğenliği ise sürekli yaratılacak

¹ Lefebvre (2007, 96-97) ise tam aksi bir kanaatle, modern dünyada gündelik hayatı incelediği çalışmasında, modern dünyanın kapalı devresinin ve ondan kaynaklı geçicilik kültürünün, insanları giderek daha fazla akıldışılaştırdığını söylemektedir.

²Yoksulluk ve illegal olma durumu hemen hemen yoksullukla ilişkili bütün iş kollarına sirayet etmiştir. Bazen bu illegallığa onlar bazen de işverenler sebep olmaktadır. Örneğin evlere temizliğe giden kadınların kayıt dışı ve sosyal güvencesiz çalıştırılması iş verene özgüyen kâğıt toplayıcılarının kazançlarını vergilendirmemesi ise kendileri tarafından gerçekleştirilen bir illegallıktır.

³ Şehirde her meslek, bu meslek dilencilik bile olsa, ona içkin olan ve başarıyı getiren bir uzmanlık ve disiplin karakterini edinme eğilimidir. Güçlendirdiği birliktelikler ile beraber meslekler, bu eğilimi-yani birinin mesleğinde sadece uzmanlaşmasını değil, onu rasyonelleştirmesini ve mesleği sürdürmeye yönelik özel ve bilinçli bir teknikle geliştirmesini-vurgular (Park 2020, s. 51).

Bir İletişim Stratejisi Olarak Gösterişçi Yoksulluk: Sivas İli Atık Toplayıcıları Örneği

İhtiyaçların tüketilmesiyle sağlanmaktadır. Ritzer'ın (2016) tabiriyle "tüketim katedralleri" ile kuşatılan kentlerde, her gün tüketime dayalı ekonomi ve yaşam biçiminin atıkları doğaya salınmakta çöplere ne olacağı ya da onlarla ne yapılabileceği kentin en büyük sorunlarından birine dönüşmektedir. Toffler'in (1971) çalışmasında kullan at kalem, kâğıt peçete, plastik/karton tabak, çatal, kaşık, bardak, doldurulamayan çakmak, bebek bezi ve tükenmez kaleme kadar pek çok ürünün nasıl gündelik hayatı ele geçirdiği tespitinde bulunmaktadır.

Giderek "hızlanan" kent hayatı insanların kimi zaman işine kimi zaman kendine daha fazla zaman ayırmasını sağlayabilmek için kentli ve çalışan insanları kiralık, geçici ve tek kullanımlık ürünlere yönlendirmektedir. Yeniden dolaşıma sokulamayan ürünler ihtiyacı sürekli kılarken "zamandan tasarruf" mottosu ile bu durumun tüketici için rasyonelleştirildiği söylenebilir. Hoornweg ve Bhada-Tata'ya (2012) göre, katı atık miktarı 2025'te 2,5 milyar tona, maliyeti 375 milyar dolara ulaşacaktır. Gu, Yin vd. (2019), kentsel atıkların 2025'te 2,2 milyar tona, 2050'de 4,2 milyar tona çıkacağını belirtmiştir. Dünya Bankası'na göre, 2,01 milyar ton atığın %33'ü güvenli şekilde yönetilmemektedir (<https://l24.im/ltpzuJ>, 2022). Bu veriler, atıkların ciddi bir çevresel tehdit oluşturduğunu göstermektedir.

Katı atıklarla giderek daha fazla mücadele etmesi gereken kentler aynı zamanda yeni bir toplayıcılık biçimine de ev sahipliği yapmaktadır: Atık toplayıcılığı. Kentin kenara itilen, damgalanan en düşük gelir grubunda yer alan toplayıcılar bir yandan geri dönüşüme yardım ederken diğer taraftan kentlerde kendilerinin tutunmalarını sağlayan bir iş kolu için mücadele etmektedir. Türkiye'de atık toplayıcılığı sektöründe çoğunlukla erkekler çalışmakla birlikte, düşük yoğunlukta kadınlar ve çocuklar da yer almaktadır. Toplayıcılıktan atık toplayıcılığına geçişte kadının rolünün azalması, toplumsal normlar gereği kadına özgü işlerin maddi kazanca dönüştüğü durumlarda, bu işlerin eril tahakküme tabi olmasıyla açıklanabilir. Örneğin, yemek pişirme-aşçılık, dikiş-terzilik, temizlik-temizlik şirketleri gibi işler buna örnek gösterilebilir.⁴ Fakat "kadının bedensel eksikliğiyle"⁵ damgalanan bu işi yapan erkekler günümüzde farklı gerekçelerle damgalanmaya devam etmektedir. Burada artık mesele salt itibarsızlaştırılan toplumsal cinsiyet ilişkileriyle değil Goffman'a (2014: 33)) göre toplumsal kimlikle ilişkilidir ve üç farklı gerekçeyle gerçekleştirilmektedir: "(1) beden korkunçlukları -muhtelif fiziki deformasyonları- gelir.⁶ Sonra (2) zayıf irade, baskıya müstahak ya da doğal

⁴ Giard(183) bu durumu; "maddi koşullardaki ya da politik bir düzendeki bir değişim, farklı işlerin hiyerarşisini dönüştürebileceği gibi, bu tür günlük görevleri tasarlama ve paylaşırma biçimini de değiştirmeye yetebilir "biçiminde özetlemektedir.

⁵ Fiziksel güce dayanmayan işlerin kadın işi olduğu güçlü avlanan erkeğin karşısında daha az güç gerektiren toplayıcılıkla uğraşılması gibi

⁶ Türkiye'de çöplerde biriken atıklarla uğraşmadan kaynaklı olarak ortaya çıkan kirli olma durumu bedensel çirkinliği sembolize etmektedir. Hindistan'da yapılan çalışmalara bakılacak olduğunda bu işlerin kast sisteminde en altta yer alan "dokunulmazlar/Dalitler" (Kumar 2020, 10228) tarafından yapılması ya da Wilson vd.(2006) tarafından yapılan çalışmada "Gayri resmî atık geri dönüşümü, gelir elde etmek ve hatta bazıları günlük hayatta kalmak için çöp toplamaya/atık toplamaya başvuran yoksul ve marjinalleştirilmiş sosyal gruplar tarafından" gerçekleştirildiğinin belirtilmesi bu durumun diğer tezahürleridir.

olmayan tutkular, sapkın ve katı inançlar ve ahlaksızlık olarak algılanan bireysel karakter bozuklukları gelir;⁷ bunlar, örneğin ruh bozukluğu, hapis yatmak, bağımlılık, alkolizm, eşcinsellik, işsizlik, intihara girişim ve radikal siyasi davranışlar gibi bilindik bir listeden çıkarılır. Son olarak da (3) ırk, ulus ve din gibi etnolojik damgalar vardır; bunlar, soy bağıyla aktarılabilir ve eşit bir biçimde bir ailenin tüm mensuplarına bulaşabilir.

Atık toplayıcılarla ilgili olarak damgalamanın bu üçlü sınıflamasının hepsinin farklı oranlarda geçerli olduğunu söylemek mümkündür. Onlar günümüz toplumlarının ıskartalarıdır. İskartalık işsizlik gibi geçici bir durum değildir. Bauman (2018: 23-24) ıskartalık: Anormallik, ayırlık, bozukluk ya da geçici rahatsızlık gibi bir duruma işaret etmiyor. İskartaya çıkmak ifadesi süreğenliği çağırıştırıyor ve durumun sıradanlığını ima ediyor. Biçiminde tanımlamaktadır. İskartalık aynı zamanda gözden çıkarılabilir olduğunuzu, yaptığınız işi sizden daha iyi yapacak birilerinin olduğunu, adeta bir çöp olduğunuzu, defolu atık gibi aynı çağrışımlara sahip olduğunu belirtmektedir.

Dias'a (2016 :377) göre toplayıcıların yaptıkları iş aslında bütün toplumun refahı için elzemdir. "Spesifik olarak, kayıt dışı atık toplayıcılar, bertaraf edilecek atık miktarını azaltarak düzenli depolama alanlarının ömrünün artmasına katkıda bulunur ve aksi takdirde çöpe atılacak malzemelerle geri dönüşüm, piyasasına girdi sağlamada kilit ekonomik aktörlerdir. Atık toplayıcılar, malzemelerin yeniden kullanılmasını veya yeniden işlenmesini sağlayarak ve küresel geri dönüşüm endüstrileri için değerli malzemeler sağlayarak çevreyi korur." Atık toplayıcıların toplumsal kimliği, statü ve tüketim göstergelerinin dışında kaldıkları için ıskartada kalmış olarak görülebilir. Geçimlik işin hayatlarının her alanına sirayet etmesi, onları hırsızlık ve dilencilik gibi hakir görülen geçimlik faaliyetlerden ayırır. Evlerin depo olarak kullanılması, ailecek çalışma zorunluluğu, sosyalleşme ve boş zamanın sınırlılığı gibi unsurlar bu farkı oluşturur. Dilenciler toplumda acınılma üzerinden kazanç sağlarken, kentin anonim yapısından faydalanabilir ve kazandıkları parayı tüketerek kimliklerini gizleyebilir. Ancak atık toplayıcılıkta evin işe dönüşmesi ve mahallede bilinirlik, bir sorun olarak görülür.

Toplayıcılık, para kazanılmasıyla kadından erkeğe geçerken, ikinci el değiştirme yoksullardan zenginlere ve şahıslardan atık toplama firmalarına doğru gerçekleşmektedir. Artan ve çeşitlenen atıklar, büyük firmalara ciddi gelir sağlamış, kazancın birkaç elde toplanması zenginliği artırmıştır. Bu durum, kent ve kentli yaşam taleplerine uygundur: Yoksullar görünmez hale gelir, çöpler "hijyenik" şekilde kaldırılır, "halk sağlığı korunur" ve kayıt dışı ekonomi önlenir. Maddi kazanç sağlanan atıklar artık bir mal olarak görülmektedir.

⁷ Bkz. Botton (2005, 217) "Modern idealin en çok ele alınan ve sıklıkla eleştirilen yönü, zenginliği erdemlilikle, fakirliği de zayıflıkla bir tutan tavrı olmuştur" demek ve zenginliğin nasıl erdemlilikle iç içe geçirildiğini Statü Endişesi adlı çalışmasında ayrıntılı bir biçimde yer vermektedir. Günümüz toplumlarında, insanların fakir olmasının nedeni kendi tembellikleri, para kazanmalarını sağlayacak kabiliyetten yoksunlukları, akıllı olmamalarıyla ilişkiliymiş gibi sunulmaktadır. İtibar için tüketim elzemdir.

Bir İletişim Stratejisi Olarak Gösterişçi Yoksulluk: Sivas İli Atık Toplayıcıları Örneği

Ve her ne kadar Cave (2014) kent ölçeğinde net mülkiyet haklarının atık için tanımlanamayacağını, bunun yerine “belediye yetkililerinin çöple başa çıkmak için 'sorumluluğu' olduğunu; çöpün sahibi olunmadığı söylene de firmaların kamu kurumlarından ihaleler sonucunda çöpü almasıyla sahibi olduğunu söylemek mümkündür. Bu durumun sonucunda atık toplayıcıların yasal bağlamda sistemde işsiz görünürken kayıt dışı alanda da işsiz kalacaklarının öngörülebilmesi mümkündür. Ortaya çıkan tartışmalar sadece Türkiye ve Sivas özelinde değil yapılan uluslararası çalışmalara da bakılacak olduğunda tüm dünyada benzer bir sürece tabidir.

2. Uluslararası Ölçekte Atık Toplayıcılığına İlişkin Tartışmalar

Katı atık toplayıcılığı, gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerde yaygın bir istihdam alanıdır ve farklı ülkelerde bu konuda az sayıda da olsa detaylı akademik çalışmalar yapılmıştır. Bu konudaki temel isimlerden biri Sonia M. Dias’dır. Dias (2016) katı atık toplayıcılarının toplum için oldukça faydalı bir görev üstlendiklerini iddia etmektedir. Ona göre atık toplayıcılar:

“-Kayıt dışı atık toplayıcılar şehirleri için değer yaratırlar ve yerel yönetimler onların bu hizmetinden para ödemediğinden faydalanırlar.

-Atık miktarını azalttıkları için düzenli depolama alanlarının ömrünü uzatırlar.

-Çalıştıkları alanlarda yaşam kalitesini arttırırlar.

-Kayıt dışı çalışmalarına rağmen kentsel ekonomiye ve sosyal dokuya yarar sağlarlar.

-Kirliliği azaltır, şehir temizliğini korur ve kendileri için risk altında olsa bile hastalıkların yayılmasını önlerler.

Atıklardan üretilen sanata katkı sağlarlar (Dias 2016)”.

Genel olarak atık toplayıcılar hakkında birçok farklı ülkede onların yararlarından ziyade onları damgalamak üzerine bir uğraşı söz konusudur. Medina’nın (2000: 52-57) Latin Amerika ve Asya’daki atık toplayıcı kooperatifleri üzerine çalışması, çöpçülerin dezavantajlı ve savunmasız gruplardan oluştuğunu, kir, hastalık ve suçlulukla ilişkilendirildiklerini vurgulamaktadır. Kolombiya’da atık toplayıcıların katledilmesi bu düşmanlığın en çarpıcı örneklerindendir. Tarihsel olarak, köleler, çingeneler ve göçmenler gibi marjinal gruplar atık toplama işlerinde yer almıştır. Ona göre Hindistan’da harijanlar, Müslüman ülkelerde ise ağırlıklı gayrimüslimler bu faaliyetlerde ön plandadır. Çöpçülük, insanlık dışı ve geri kalmışlığın simgesi olarak görülmüş, birçok ülkede yasaklanarak baskıcı politikalarla karşılaşmıştır. Bu örneklerden birinde, Kahire yetkilileri gün doğumu ve gün batımı arasında sokaklarda nakliye atıklarının bulunduğu eşek arabalarını yasaklamıştır.

Dias’a göre, atık toplayıcıların dörtte birinden fazlası gayri resmi işletmelere, özel kişilere ve genel halka geri dönüştürülebilir malzeme tedarik etmektedir. Kayıt dışı sektör,

modern ekonomilerin ayrılmaz bir parçası olup, küresel geri dönüşüm endüstrilerinin bağımlı olduğu ikincil hammaddelerin temininde kilit rol oynamaktadır (Dias 2016: 54). Literatürde bir yandan tanımlama çabaları yer alırken bir yandan da sınıflandırılmaya çalışılmaktadır. Mias, Crivellari ve diğerleriyle birlikte (2008) ürettikleri çalışmalarında Brezilya'daki atık toplayıcıları üç ana başlık altında sınıflandırmıştır. Dias'a göre, atık toplayıcıların dörtte birinden fazlası gayri resmi işletmelere, özel kişilere ve genel halka geri dönüştürülebilir malzeme tedarik etmektedir. Kayıt dışı sektör, modern ekonomilerin ayrılmaz bir parçası olup, küresel geri dönüşüm endüstrilerinin bağımlı olduğu ikincil hammaddelerin temininde kilit rol oynamaktadır (Dias 2016: 54). Wilsons ve Velis ise (2006: 798-801) gelişmekte olan ülkelerde atık toplayıcıları gezici atık toplayıcıları, sokak atıkları toplayanlar, belediye atık toplama ekibi, çöplüklerde yaşayan atık toplayanlar/süpürücüler şeklinde dört ana kategoriye ayırmıştır.

3. Yöntem

Çalışmada nitel araştırma tekniği kullanılmıştır. "Nitel araştırma sosyal ya da beşeri bir probleme bireylerin veya grupların atfettiği anlamları keşfetme ve anlamaya yönelik bir yaklaşımdır" (Creswell,2017:4). Aynı kentte yaşayan ve aynı işkolunda çalışan atık toplayıcıların gündelik hayatlarını incelemeye ve keşfetmeye yönelik bir çalışma olmasından dolayı araştırmada amaçlı örnekleme dayalı bir vaka çalışması deseninden yararlanılmaktadır. Patton (2018:231)'a göre vaka diğer bir deyişle durum çalışmaları coğrafi odaklı olarak ortak bir deneyimi, kültürü ve bakış açısını paylaşan insanlar ile ilgili olarak gerçekleştirilebilir. Yine Creswell'e göre

"Durum çalışması araştırmanın hem ürünü hem de nesnesi olabilecek nitel araştırma içerisindeki bir desen türüdür. Durum çalışması araştırması, araştırmacının gerçek yaşam, güncel sınırlı bir sistem (bir durum) ya da belli bir zaman içerisindeki çoklu sınırlandırılmış sistemler (durumlar) hakkında çoklu bilgi kaynakları (örneğin gözlemler, mülakatlar, görsel-işitsel materyaller ve dokümanlar ve raporlar) aracılığıyla detaylı ve derinlemesine bilgi topladığı, bir durum betimlemesi ya da durum temaları ortaya koyduğu nitel bir yaklaşımdır. Durum çalışmasındaki analiz birimi birden fazla durum (çok mekânlı çalışma) veya tek bir durum (tek mekânlı çalışma) olabilir" (2023:99).

Çalışmada atık toplayıcılarının yaşam örüntülerini ortaya koymak amacıyla;

- Atık toplayıcılarının yaşam alanı nasıl örgütlenmektedir?
- Tüketilenler üzerinden yaşamını idame ettiren ailelerin tüketim alışkanlıkları nasıldır? Atık toplayıcı ailelerin temel ihtiyaçlarına, özellikle gıda ve hijyen malzemelerine erişim durumu var mıdır?

Bir İletişim Stratejisi Olarak Gösterişi Yoksulluk: Sivas İli Atık Toplayıcıları Örneği

- Nasıl geçinmektedirler? Atık toplayıcı ailelerin faydalandığı sosyal yardımlar nelerdir ve bu yardımlar ailelerin yaşam standartlarını nasıl etkilemektedir?
- Atık toplayıcı ailelerin kitlesel iletişim araçlarına erişim durumları ve tercihleri nelerdir?
- Hem ıskarta hem de defolu tüketici olarak değerlendirilen atık toplayıcılar sistem içerisinde nasıl var olmaktadır?
- Atık toplayıcı ailelerin geleceğe yönelik beklentileri ve planları nelerdir?

sorularına cevap aranmaktadır.

3.1. Araştırmanın Amacı

Bu durum çalışmanın amacı Sivas ilinde ikamet eden Bauman'ın tabiri ile ıskarta ve defolu bir tüketici olan atık toplayıcı ailelerin gündelik hayatlarını keşfetmek, tüketim toplumundaki yerlerini çizmek ve onların sistem içerisinde tutunmak için gerçekleştirdiği stratejileri ortaya koymaktır.

3.2. Araştırmanın Modeli

Çalışma keşfetmeye yönelik bir durum çalışması olarak tasarlanmıştır.

3.3. Verilerin Toplanması ve Analizi

Bu çalışma, Wilson'ın çalışmasında Sokak Atıkları Toplayıcıları olarak sınıflandırılan, Sivas'ta yaşayan atık toplayıcı ailenin yaşamlarını inceleyen bir vaka analizidir. Sivas'ın, İnönü-Alibaba ve Kardeşler-Gültepe mahallelerinde yapılan görüşmeler, atık toplama araçları ve depolama alanları gözlemlenerek belirlenen ailelerle gerçekleştirilmiştir. Katılımcılara ses ve fotoğraf kaydı alınacağı bildirilmiş ve tüm aileler gönüllü olarak katılmıştır. Yarı yapılandırılmış mülakat tekniğiyle, demografik bilgiler, temel ihtiyaçlara erişim, sosyal yardımlar, kitle iletişim araçları kullanımı ve gelecek beklentilerini içeren 26 soru sorulmuştur. Çalışmamızda kapı önünde atık toplama aracı ya da atık malzemeler bulunan ailelerin kapısı çalınarak görüşmeye katılım sağlayıp sağlayamayacağı sorulmuştur. Tekrara düşmemek ve elde ettiğimiz verinin doygunluk sağlaması için teker teker farklı mahallelerde görüşme gerçekleştirilmiştir. Bernard'ın belirttiği üzere "araştırmacının eriştiği bu ilk ve anahtar kişiler, çoğu kez farklı kişiler ve gruplar tarafından önemli olarak görülmektedir." (Bernard 2011:199). Veri doygunluğu çeşitli kaynaklarda tartışılmıştır. Kerlinger'in Foundations of Behavioral Science (2000) adlı kitabında, araştırmacının zincirleme yöntemlerle yürüttüğü araştırmanın veri doygunluğuna ulaştığı anda araştırmanın veri toplama aşamasının tamamlandığı belirtilmektedir. Buna dayanarak elde ettiğimiz veriler artık tekrarlanmaya başladığından dolayı çalışmamızın görüşme grubu 10 aileyle sınırlı tutulmuştur. Çalışmanın bulguları bir vaka analizinde olması gerektiği gibi tartışmanın içerisine yedirilerek sunulmaktadır. Çalışmanın bir genelleme kaygısı bulunmamaktadır. Tablolardan sadece demografik bilgileri sunabilmek için faydalanılmıştır.

Tablo 1: Demografik Veriler

Aile Kodu	Yaş	Eğitim	Daha Önce Yapılan Meslek	Ev-Araba Mülkiyeti	Alınan Sosyal Yardımlar	Engel Durumu	Eski Hükümlü
RE1	29	Ortaokul	Yok	Motosiklet	AY, KY, ÇY, EY, YD, ENY Hayat Ağacı Der.	%100 Bedensel Engelli Bebek	
RK1	25	İlkokul	Yok				Eski Hükümlü
RE2	65	İlkokul	Yok	2 Binek 1 Toplama Aracı	AY, KY, EY, ÇY, YD Hayat Ağacı Der.		
RK2	60	Okuryazar	Yok				
RKÇ1	19	Ortaokul	Yok		KY, EY, ÇY, YD, Hayat Ağacı Der.		Eş Eski Hükümlü
RE3	28	Ortaokul	Fabrikada Çalışmış	1 Binek 1 Toplama Aracı	KY, EY, ÇY, EY, YD, YA Hayat Ağacı Der.		
RK3	25	Ortaokul	Yok				
RK4	18	Ortaokul	Yok	Aileye Ait 3 Binek Araç+EV	KY, EA, ÇY, EY, YD, Hayat Ağacı Der.		
RKÇ4	18	Lise	Yok				
RE5	20	Ortaokul	Yok	Aileye Ait 1 Binek, 1 Toplama Aracı	ENY	%50 Zihinsel Engel	
RK5	55	Okuryazar	Yok		KY, EY, ENY ÇY, YD, 2 YA Hayat Ağacı Der.	%75 Engelli	
TE1	45		Berber	Babaya Ait Ev	KY, EA, ÇY, EY, YD, Hayat Ağacı Der.		
TK1	40		Yok				
TK2	30	Ortaokul	Yok	Babaya Ait Evin	KY, EA, ÇY, EY,		Eş Eski Hükümlü

Bir İletişim Stratejisi Olarak Gösterişçi Yoksulluk: Sivas İli Atık Toplayıcıları Örneği

				Bodrum Katı	YD, Hayat Ağacı		
SE1	60	*	Tarım	Motosiklet	ÇY, SD, Hayat Ağacı Der.		
SK1	55	*	Yok				
SAÇ1	15	Lise	Yok				
SE2	28	*	Tarım- Çoban	Motosiklet	ÇY, SD, Hayat Ağacı Der.		
SK2	26	*	Yok				
SAÇ1	12	Ortaokul D.	Yok				

Aile Kodu: R: Roman Aileler T: Türk Aileler S: Suriyeli Aileler E: Erkek K: Kadın Ç: Çocuk
Alınan Sosyal Yardımlar: AY: Aile Yardımı YA: Yaşlı Aylığı EY: Elektrik Yardımı ÇY: Çocuk Yardımı
SD: Sosyal Yardım YD: Yakıt Desteği
ENY: Engelli Yardımı KY: Kira Yardımı

4. Tüketim: Defolu Tüketiciler

4.1. Tutunmayı Sağlayan Bir İletişim Stratejisi Olarak Gösterişçi Yoksulluk

İnsanların tükettikleri, çöpler üzerinden yaşamlarını idame eden atık toplayıcılar da temel ihtiyaçlarını gidermek için tüketmek zorundadırlar. Bu nedenle ne kadar derin bir yoksulluk söz konusu olsa da herkesin tüketici olduğu gerçekliğiyle yüzleşilmesi gerekmektedir. Ritzer (2016: 58-59);

“Tüketim için bireylerin kullanabileceği para miktarı büyük ölçüde farklıdır ama bugün neredeyse herkes bir ölçüde tüketim yapar. Yoksulların zenginlerden daha az kaynağı vardır, birçok etnik ve ırksal azınlık grupları çoğunluk mensuplarından çok daha az harcama yapabilir, çocuklar yetişkinlerden daha az tüketim aracına sahiptir ve bu örnekler çoğaltılabilir, ama hepsi tüketim kültürünün içindedir. Sokaklarda yaşayanlar bile bu cılız bolluk kültüründen artakalanlarla ve hayırseverlikle yaşamlarını sürdürür.”

Atık toplayıcılar da sınırlı tüketim kabiliyeti nedeniyle diğer yoksul ailelerle benzer şekilde defolu tüketici kategorisine girer. Ziyaret edilen ailelerde, kola, meyveli yoğurt ve hazır reçel gibi sağlıksız besinlerin ağırlıklı olduğu, markete dayalı tüketimin yaygın olduğu gözlemlenmiştir. Bu durum toplumun geri kalanı ile ortak bir tüketim alışkanlığı oluşturduklarını gösterir. Ne reçel evde kaynatılmakta ne de yoğurt mayalanmaktadır. Sadece bir aile bahçesine sebze ekmekte ve bahçesinde tavuk beslemektedir. Üretim sürecine katılmayan kadınlar ev içi üretim sürecinde de yer almamaktadır. Evlere temizliğe gitme, evde örgü ya da el maharetiyle yapıp satılabilecek ürünlerle maddi katkı sağlama gibi çalışma biçimleri söz konusu değildir. İş ve işçi bulma kurumuna kayıtlı olan aile sayısı sadece ikidir. Belediye ve benzeri kamu kurumlarınca verilen mesleki eğitim çalışmalarına katılmamakta, okumayan çocuklar mesleki eğitim ya da çıraklığa yönlendirilmemektedir. Yoksullukla çalışarak mücadele etme yerine kendi stratejilerini geliştirmişlerdir.

4.2. Barınak mı, Ev mi: Yoksulluk ve Düzensizlik Düzeni

Araştırma kapsamında ziyaret edilen evlerin bölümlenmesi ve kullanılan eşyaların dağılımına yönelik hazırlanan Tablo 2'ye bakıldığında etnik kökene göre sahip olunan eşyaların ve evin odalarının sakinler arasında tanzim edilmesinde farklılıklar olduğu görülmektedir. Ziyaret edilen evlerin tamamı benzer bir tasarımda sobalı ve bahçelerinde bir kömürlük/odunluk alanı bulunmaktadır. Isınma için odun ve kömür kamu kurumları tarafından sağlanırken, elektrikli alet kullanımı oldukça sınırlıdır.

R 1: Konutu

R 1: Hurda Deposu

R 1: Mutfağı

S 1: Konutu

S 1: Hurda Alan

S 1: Mutfağı

R 2: Konutu

R 2: Atık Deposu

R 2: Yer Sofrası

R 3: Konutu

R 3: Mutfağı

R 3: Ardiye

R 4: Konutu

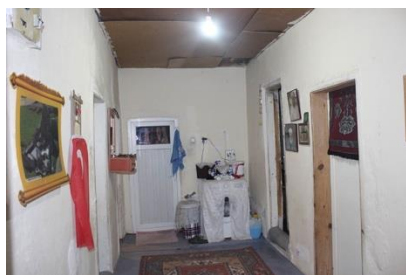
R 4: Mutfağı

R 4: Depo Alanı

1: Ev İçi Görünümü

S 2: Konut İçi

T 1: Mutfağı

T 2: Ev İçi Görünümü

T 2: Mutfağı

R 5: Konutu

R 5: Mutfağı

R 6: Konutu

R 6: Mutfağı

Tablo 2: Ev Bölümlemesi ve Kullanılan Eşyalar

Aile Kodu	Buzdolab	Çamaşır Makinesi	Bulaşık Makinesi	Kanepe	Yatak Odası	Çocuk Odası	Isınma Türü	Banyo	Mutfak Dolabı	TV	Ev İnterneti
R1	+	+	-	+	-	-	Doğalgaz var ama kullanılmıyolar-Soba	Şofben	Tezgah + raf	Tüplü	-
R2	+	+	-	+	-	-	Soba	Kazan	Tezgah + raf	Tüplü	-
R3	+	+	-	+	-	-	Soba	Kazan	Tezgah + raf	Tüplü	-
R4	+	+	+	+	-	-	Soba	Kazan	Tezgah + raf	Tüplü	-
R5	+	+	-	+	+	-	Soba	Kazan	Mutfak Dolabı	LCD	+
R6	+	+	-	+	-	-	Soba	Kazan	Tezgah + raf	LCD	-

Bir İletişim Stratejisi Olarak Gösterişçi Yoksulluk: Sivas İli Atık Toplayıcıları Örneği

S1	+	+	+	+	-	-	Soba	Kazan	Mutfak Dolabı	Büyük Ekran LCD	+
S2	+	+	-	+	-	+	Soba	Kazan	Tezgah + raf	LCD	+
T1	+	+	+	+	+	+	Soba	Şofben	Tezgah + raf	LCD	+
T2	+	+	-	+	+	+	Soba	Kazan	Mutfak Dolabı	LCD	-

Etnik kimliklere göre ev düzeni farklılıklar göstermektedir. Suriyeli aileler kanepelere yerine sedir kullanmayı tercih ederken (SE2: "*vardı, verdiler ama oturamadık valla böyle rahat*"), Roman ve Türk ailelerde mutlaka kanepeler bulunmaktadır. Roman ailelerde tek oda hem oturma hem yemek hem de uyuma alanı olarak kullanılmakta, çocuklar yerde döşekte yatmaktadır. Suriyeli ve Türk ailelerde ise yatak odası ve çocuk odası ayrı olup, her odada yatak bulunmaktadır. Sennett'in (2013) belirttiği gibi, tarihsel olarak yoksul ailelerde görülen tek odanın çoklu kullanımı⁸ geleneği, bugün Roman aileler arasında devam etmektedir.

Yoksulluğun belirgin olduğu evler arasında Roman ailelerin evlerinde toparlama veya düzenleme çabası yoktur. Eşyalar gelişigüze, her şey yıpranmıştır ve saklama ya da örtme çabası yoktur. Banyodan mutfak gereci, odadan banyo malzemesi vb. çıkabilmektedir. Sennett'e göre, yoksul aileler genellikle gelir artışında evlerini iyileştirirken, görüşülen üç Roman aile, 400-800 bin değerinde birden fazla arabaya sahip olmalarına rağmen evleri aralarında en yoksul görünüme sahip evlerdir. Arabaların varlığı kendileri tarafından dile getirilmemektedir bu bilgiye ancak sosyal yardımların kesilmesi ve yeşil kart kullanamamalarının nedenlerinin sorgulanmasının ardından ulaşılabilmektedir. İstisnasız bütün aileler sahip oldukları mal varlıklarını gizleme çabası içindedir. Mesela evin gezilmesi konusunda teklifte bulunulmadan önce Roman aileler evin tamamını ve buzdolaplarını gösterme konusunda istekli davranıp yoksulluklarını sergileme eğilimi gösterirken, diğer aileler evin diğer bölümlerini gösterme konusunda daha çekingen bir tavır sergilemişlerdir. Yine bu durumu destekleyen diğer bir durum ise Roman ailelerin (biri hariç) ve Suriyeli ailelerin net bir şekilde farklı bir iş arayışında olmadıklarını, farklı bir iş yapmak istemediklerini, bu şekilde rahat olduklarını, alıştıklarını dile getirmeleridir.

AR: Düzenli bir işte çalışır mısınız?

RKÇ1 "*bebek var*"

⁸ Sennett'in Gözün Vicdanı (2013:43) adlı eserinde dile getirdiği bu durum: "Odaların sayısı çok da olsa aynı oda yemek yeme, dışkılama, iş yapma ve uyuma yeri olarak kullanılabilirdi. Bu etkinliklerin her birisi için gerekli eşyalar, eğer yeterince hafifse odaya getirilip götürülüyor ya da kullanılmadığı zamanlar duvarın dibine itiliyordu. Bu tarz odaların çoğu 18. yüzyıla dek sürdü; ama 18. yüzyılda artık sadece yoksulların çocukları - daha önceki toplumsal yelpazenin çok daha geniş bölümü için geçerli olduğu şekilde- ana babalarının yattığı ve seviştiği odalarda yatmaya devam ettiler" bu evler için hala geçerlidir.

AR: Anneniz atık toplamak yerine bebeğe baksa siz de sigortalı bir işte çalışsanız, zaten aynı evde sürekli bulunuyorsunuz daha iyi olmaz mı, sabit gelirli bir iş?

RKÇ1 “yok başka iş istemem, beceremem alışık olduğum iş bu” cevabı alınmıştır.

RE2 “çocuğumun biri hasta hastaneye gidip geliyor düzenli çalışmam, başka iş de bilmem”

RE3 “çalışırım çok daha iyi olur sıkıldım böyle yaşamaktan”,

AR: 18 yaşındaymışsınız bir işte düzenli çalışır mısınız? Mesela şu anda e-devlet üzerinden çeşitli size de uygun pozisyonlar var

RK4: “yok ben çalışmam, eşim çalışırsa çalışsın”,

RE5 “çalışmam %50 zihinsel engelliyim, ben bilmem”

AR: Engelli kadrosunda da alım yapılıyor isterseniz,

RE5: “yok, çalışmam valla abla”

AR: Düzenli bir işte çalışmak ister misiniz?

SE1 “Yok, ihtiyaç yok, ama çocuklarım okusun işi düzgün olsun”

SE2 “İstemem, iyiyim şükür, ben tek vatandaşlık isterim başka bir şey yok”.

Özetle aileler mevcut yaşam düzenlerini değiştirme konusunda istekli değildir. Evlerine yakın bölgelerde, kısa süreli ve bağımsız çalışmayı tercih etmekte, farklı bölgelerde veya daha uzun süreli çalışmaya ilgi göstermemektedirler.

5. Gösterişli Yoksulluğun Vitrini ve İş Alanı Olarak Ev

Atık toplayıcılıkla ilgili temel sorunlardan biri, iş ve ev alanlarının aynı mekânda örgütlenmesidir. Atık toplayıcılar, çöplerden aldıkları atıkları evlerinin bahçesinde biriktirilmekte ve belirli aralıklarla satmaktadır. Bu durum kentleşmenin temel göstergelerinden olan ev ve iş arasındaki mesafeyi ortadan kaldırmaktadır. Bu nedenle de atık toplayıcıların sahip olduğu yaşam biçimi kentin yapısı ile uyumsuzdur. Daha çok Lefebvre’nin (2010, 36) köylü yaşamı olarak nitelendirdiği üretken faaliyetin bütün olarak yaşanması ve içkinleşmesi, çalışma yerinin evin etrafında düzenlenmesi sonucunda çalışma hayatı ailenin gündelik hayatından ayrılamamaktadır.

Var olan durum ulaşım açısından atık toplayıcıların işlerini kolaylaştırırken kent ve kentli yaşam pratikleri açısından sorun yaratmaktadır. Atık toplayıcılar, yaşam alanı olarak apartmanlarda değil, bahçe gibi alanlara ihtiyaç duydukları için gecekondü bölgelerinde oturmak zorunda kalmaktadır. Maddi gelirleri yeterli olsa bile, mevcut yaşam alanlarını değiştirmek işlevsel anlamda mümkün değildir. Sivas’ta atık toplayıcıların yaşadığı gecekondular, lüks yapılarla iç içe durumdadır ve bu durum mahallelerdeki ekonomik farklılıkları ve yaşam tarzı ayrımlarını derinleştirmektedir. Atık toplayıcı çocuklar, mahallenin geri kalanıyla sosyal bağlarını zayıf tutarken Covid-19 döneminde hijyene yapılan vurgu bu ayrımı keskinleştirmiştir. Görüşmelerin tamamında belirtildiği üzere kamu kurumları

Bir İletişim Stratejisi Olarak Gösterişçi Yoksulluk: Sivas İli Atık Toplayıcıları Örneği

tarafından yapılan yardımlardaki en büyük eksik kalemler hijyen malzemeleri ve kahvaltılıklardır. Çamaşır ve bulaşık için deterjan, şampuan, sabun, çamaşır suyu, hijyenik ped gibi hem evin hem de evde yaşayanların ihtiyaçları için şart olan malzemelere erişim oldukça zor olmaktadır.

TE1 “Bizde bu işle ilgili bir hastalık yok, zaten temiz topluyoruz biz karton, pet şişe çöpe girmiyoruz. Hastalık olursa kirli pis atık toplayanlar olduğu için dönüşümde çalışan da olur”

TK2 “Bizim evden bağımsız atık toplama yeri, yanda boş arsa var ona koyuyoruz”

Görüşülen atık toplayıcılar yerel yönetimler tarafından kendilerine önerilen depolama alanlarını maliyeti artırması nedeniyle kabul etmemektedirler.

Sivas'ta atık toplayıcılar, resmi dört firma ile çalışmakta ve kilo başı fiyatlar benzer olsa da mesela pet şişelerin geliri kartondan fazladır. Etnik kimlikler de fiyatları etkileyebilmektedir; özellikle Romanlar ailece çalıştıkları için daha fazla ürün toplar. Resmi firmalarda kâğıt kilo başı 2,5 lira, plastik ise 5-6 lira iken, gayri resmi firmalar bu fiyatları 50 kuruş arttırmaktadır. Sivas'ta, bazı firmalara günde 1 ton kâğıt atık gelirken, doğrudan fabrikaya götürüldüğünde kâğıt fiyatı 4,5 liraya çıkmaktadır, ancak Kayseri'deki fabrikaya taşıma maliyetinin yüksek olması nedeniyle bu tercih edilmemektedir.

Firmalardan öğrenilen fiyatlarla toplayıcıların verdiği fiyatlar örtüşmektedir. Çekçekle günlük 30 kilo kâğıt toplanarak 75 lira kazanılabilmektedir. Ailede 4 kişi çalışarak yalnızca kâğıt toplayarak aylık 9.000 TL, tamamen plastik toplayarak ise 21.600 TL kazanabilir. Bu rakam, 4 ve daha fazla kişi çalışan bir aile için 15.000 TL'ye ulaşabilir, ancak yine de açlık seviyesindedir. Devlet yardımları ise elektrik, kira ve sağlık gibi ihtiyaçları karşılamaktadır. Elektrik yardımı çoğu aileye yeterli olurken kömür yardımı da benzer şekilde tatmin edicidir. Bu sayede mahrem alana önem veren ailelerin evlerinde iki adet soba bulunduğu gözlemlenmiştir. Kira yardımı ise 535 TL olup, bazı ailelerin kira ihtiyacını tamamıyla karşılamaktadır.

Aile desteği ise görüşülen ailelerde 1.000-1.250 TL civarındadır. Çocuk yardımı çocuk sayısına göre 350-450 TL arasında değişmektedir. Dört aile ek olarak evde engelli birey bulunmasından dolayı 5 bin küsur lira engelli aylığı, ek olarak iki aile 3.500 TL civarı yaşlı aylığı almaktadır. Yılda bir ya da iki kez Hayat Ağacı Derneğine bağlı Gıda Bankası'ndan yiyecek ve giyecek yardımı alınabilmektedir.⁹

Kazancın artırılması için maaile atık toplayıcılık yapma Roman ailelerde rastlanan bir olguyken yine bu ailelerde dilencilik vb. diğer işlerle de uğraşıldığı gözlenmiştir. Özellikle Türk ailelerde çocuklar atık toplama işinden uzak tutulmaktadır.

5.1. Çalışma Saatleri ve Mıntıkalaşma

⁹ 550-650 TL arasındaki alışveriş, 2,5 kg et ve 400 gr sucuk, bebek bezi, hijyenik ped alabilmektedir.

Aile ziyaretleri günün farklı saatlerinde gerçekleştirilmiştir. Eğer hastane işleri yoksa sabah, öğlen, akşam da olsa ailelerin evde olduğu gözlemlenmiştir. Bu nedenle çalışma saatleri tespit edilmeye çalışılmıştır.

RE-RK2: (saat 13 civarı) “Öyle çalışma saati yok, çıkıp turluyoruz, hangimiz giderse, arabayla adam gidiyor da, kendimiz de çekçekle çıkabiliyoruz.”,

RE3 (saat 11:20) “Kahvaltımı yaptım çıkacam birazdan belli saat yok”

RE1 (saat10:00) “öyle bi saat yok çocukları hastaneye götürcem çıkınca gidicem”

Bütün atık toplayıcılar yaşadıkları mahalleleri ve yakın mahalleleri gezmektedir. SE2 (saat 19 civarı) “Benden önce biri yanaşmışsa ona bakılmaz, kavga çıkmaz, öbür tarafa gider bakarım, nasip değil mi, kimin kısmetiye”.

Örneğin SK1 başka bir görüşmeden çıktıktan bir saat sonra mahalle içerisinde büyük bir çekçekle toplama yaparken görülmüştür.

TK2 “eşim rahatsızlığından dolayı kışın toplayamıyor, sadece o topluyor biz gitmeyiz toplamaya, herkes kendi mahallesinin etrafında topluyor şansa ne kadar toplarsa, düzenli çıkamadığı için bir gelir yok, mesela bugün sanayiye yardıma gitti günlük”.

RE3 “saat yok abla, öyle gidiyorum, herkesin nasibi ayrı”.

Biryardan bu mobilize çalışma biçimi toplum içinde yoksulluğu ve yoksulları görünür hale getirirken diğer bir taraftan da bir şekilde “çöpten ekmeğini çıkaran” toplayıcılar makbul yoksullar olarak nitelendirilebilir. Yine yoksulları görünür kılan dilencilik meselesinde insanlar “eli ayağı tutmasına rağmen” çalışmayan insanlara öfkelenirken atık toplayıcılara sempati ile yaklaşabilmektedir. Bu durum çalışıyor ama yetmiyor düşüncesini de beraberinde getirdiği için yine yardımda bulunurken bu ailelere yardım yapılması öncelenmektedir.

5.2. Arabalar, Motosikletler ve Çek Çekler

Atık toplama sermaye gerektirmeyen bir iş kolu olarak görülse de geri dönüşüm malzemelerinin taşınması maliyet oluşturur. Bu nedenle, ucuz oldukları için çek çek ilk tercih edilen toplama aracıdır.

S 1: Hurda Aracı

R 4: Hurda Aracı

S 2: Hurda Aracı

Bir İletişim Stratejisi Olarak Gösterişçi Yoksulluk: Sivas İli Atık Toplayıcıları Örneği

Çek çeklerden sonra, motosikletler gelmektedir. Motosiklete eklenen demir aksamla çek çekten daha fazla atık taşınabilmektedir. Bir diğer seçenek ise, depolama ve hırsızlık önlemek için kullanılan kafesli kamyonetlerdir. Bu araçlar, kapı önünde birikmeyi de engeller.

TE1 “mazot maliyeti çok yüksek, topladığını götürmeye kalkınca mazot 45 lira zaten topladığım mal 90 lira ediyor günlük, firma gelip almıyor, kazancının yarısını mazota verince getirisi olmuyor. Mesela Romanlar çocukları da çalıştırıyor kişi başı 30 kilo toplasa 7-8 kişi çalışınca onları kurtarır ya da kamyonet kurtarır ama çekçekle çalışınca olmuyor.”

TK1 “kapının önünde biriktirmiyoruz, koyduğumuzda da çalışıyorlar, daha önce bizimkini çaldılar, götürüp günlük satmak lazım. Kapının önünde olmaz pis de duruyor. Öbürleri umursamıyor”.

RK1 “ben çöpü kapıda biriktirmem günlük götürür satar gelirim”.

SK1 “kapıda biriktiriyorum, alt katta oğlum oturuyor o da atık topluyor, karım da topluyor, diğer çocuklar toplamıyor okula gidiyor. Sonra götürüp satıyoruz.”

SK2 “biriktirmiyorum kapıda, kapı çirkin olur, günlük götürüp satıyorum”

6. Beyaz Eşyalar

6.1. Çamaşır Makinesi

Her evde çamaşır makinesi bulunmakla birlikte, sadece 3 evde çamaşır askısı vardır. Çamaşırlar kışın bile dışarıda kurumaya bırakılmaktadır. Elektrikli eşyalar bağışlar veya spotçudan alınan eşyalardan temin edilmektedir. Ucuz deterjan markaları tercih edilmekte, bozulmuş eşyalar tamir edilmemekte, yerine hayır severlerden ya da kamu kurumlarından ikinci el makine talep edilmektedir. Bu sayede hem tamir masrafından kurtulunurken bozulan eşyalar hurdacıya satılarak gelir elde edilmektedir. Aileler, çocuk sayısını da belirterek çamaşır makinesini elzem ihtiyaçlar arasında saymakta kamu kurum ve kuruluşlarından, derneklerden bozulan eşyanın yerine hemen yenisi talep edilmektedir.

6.2. Bulaşık Makinesi

İki Türk, bir Roman ve bir Suriyeli ailede bulaşık makinesi bulunmaktadır. Bu dört ailenin evleri derli toplu, temiz ve özenlidir. Suriyeli aile hariç benzer özellikleri evlerin bir şekilde kendilerine ait olmasıdır.¹⁰ Diğer aileler bulaşık makinesini lüks olarak değerlendirirken, aslında yardımlar yoluyla edinilmektedir ve elektrik giderlerinin çoğu devlet tarafından karşılanmaktadır. Bulaşık makinesinin “gösterişçi yoksulluk performansı”

¹⁰ Bazı aileler, hiçbir mal varlıkları olmadan, sağlık sorunları nedeniyle atık toplayıcılığı bile kışın sürdürememekte ve evlerinde elektrik hattı bulunmamaktadır. Diğer bir Türk aile, evin babalarına ait olduğunu ve yardımların kesilmemesi için evin üzerlerine geçirilmediğini belirtmiştir. Roman ailelerin evleri de değerlendirilen alanlardadır ve büyük bir bahçeye sahip olup, yanlarında atık toplayıcılık yapan kardeşleri yaşamaktadır. Bu evler gecekondlu olmalarına rağmen, emlak siteleri aracılığıyla yapılan araştırmalar, her bir evin 500 metrekarenin üzerinde bir alana sahip olduğunu ve arsaların metrekaresinin 6000 lira üzerinde olduğunu göstermektedir.

olarak nitelendirilmesinin sebebi, bu ailelerin sahip oldukları "fazlalıkların" yardım sağlayanlar tarafından hoş karşılanmamasıdır. Çamaşır makinesi, çocukların eğitimiyle ilişkilendirilip elzem olarak görülürken, bulaşık makinesi fazla varlık olarak algılanmaktadır. Bu durum, toplumda telefon, bulaşık makinesi gibi ürünlere sahip olanların "ihtiyaçlı" olmadıkları yönünde bir değerlendirme yapmalarına engel olmak içindir.

7. Eğlence

Bu başlık altında topladığımız unsurlara dair karşılaştırma Tablo 3'te gösterilmiştir. Buna göre TV kullanımının diğer eğlence ve iletişim araçlarından çok daha yoğun olduğu ancak kısmi olarak cep telefonu kullanımının da bazı aile gruplarında yer edindiği değerlendirilmektedir.

Tablo 3: TV Kullanma, Dinlenen Müzik, Sosyal Medya Bulguları

Aile Kodu	Ailede Kaç Kişinin Akıllı Telefonu Var	Telefon Uygulamaları	TV Kanalları	İzlenen Programlar	Gazete Okuma Alışkanlığı	Dinlenen Müzik Türü ya da Sanatçı
R1	2 (K+E)	Whatsapp-Tiktok-Youtube-Facebook	TRT 1-ATV	Müge Anlı-Dizi (Osmanlıyı Anlatan Tarihi Dizi)	-	Acılı Müzik
R2	1(K)-Etuşlu telefon	Whatsapp-Facebook	TRT 1-ATV	Müge Anlı-Dizi (Osmanlıyı Anlatan Tarihi Dizi)	-	Acılı Müzik
R3	1(K)-Eş askerde	Whatsapp-Tiktok-Youtube-Facebook	TRT 1-ATV-FOX	Müge Anlı-Dizi (Osmanlıyı Anlatan Tarihi Dizi)	-	Acılı Müzik-Sibel Can
R4	2 (K+E)	Whatsapp-Tiktok-Youtube-Facebook	TRT 1-ATV	Müge Anlı-Dizi (Osmanlıyı Anlatan Tarihi Dizi)	-	Acılı Müzik-Sibel Can

Bir İletişim Stratejisi Olarak Gösterişçi Yoksulluk: Sivas İli Atık Toplayıcıları Örneği

R5	3 (K+2E)- Geniş aile	Whatsapp- Youtube- Instagram	TRT 1- ATV- TRT Çocuk	Müge Anlı- Dizi (Osmanlıyı Anlatan Tarihi Dizi)	-	Engin Nurşani-
R6	3 (K+E+Ç)	Whatsapp	TRT 1- ATV	Müge Anlı- Dizi (Osmanlıyı Anlatan Tarihi Dizi)	-	-
S1	1(E)	Whatsapp		Suriye ve Afgan Kanalları	-	Kendilerine Özgü
S2	1(E)	Whatsapp- Youtube	TRT 1- ATV- TRT Çocuk	TRT 1- ATV- TRT Çocuk	-	Kendilerine Özgü
T1	1E	Whatsapp- Youtube- Facebook	TRT 1- ATV- TRT Çocuk	Müge Anlı- Dizi (Osmanlıyı Anlatan Tarihi Dizi)- Gönül Dağı	-	Engin Nurşani
T2	2 (K+E)	Whatsapp	TRT 1- ATV- TRT Çocuk	Müge Anlı- Dizi (Osmanlıyı Anlatan Tarihi Dizi)- Gönül Dağı	-	Engin Nurşani

7.1. Televizyon Kullanımı

Televizyonlar evlerdeki ortak kullanım alanlarında yer almakla birlikte, kullanımda farklılıklar vardır. Suriyeli atık toplayıcılarda büyük LCD ekranlı TV'ler ve internet bağlantısı Arapça yayınlara erişim için kullanılmaktadır. Türk ailelerde küçük ekranlı LCD TV'ler ve çanak anten kullanılırken, internet cep telefonları aracılığıyla sağlanır. Roman ailelerde ise tüplü TV kullanılmakta, evlerde internet aboneliği genellikle bulunmazken internet cep telefonlarından sağlanmaktadır.

7.2. TV Kanalları ve İzleme Alışkanlığı

Bir Suriyeli aile hariç bütün aileler izlenme sıklığına göre sırasıyla TRT1 ve ATV izleyicisi olduğunu belirtmiştir. Onlara göre haber için izlenmesi gereken kanal TRT iken dizi için ATV tercih edilmektedir.

Sabah kuşağında bütün aileler evde olan çocuklar ve eşlerle birlikte Müge Anlı izlerken, öğle kuşağında çocuklar evde olduğu için özellikle TRT Çocuk'taki çizgi dizilerin izlendiğini, akşam kuşağında erkekler Ertuğrul, Osman, Selahaddin Eyyübi diye kısalttıkları TRT ve ATV dizilerini izlediğini, kadınların ise özellikle bu iki kanalda yer alan dram ve entrika ağırlıklı Ateş Kuşları ve benzeri dizilere yöneldiği görülmüştür. Kadınların favori programı kesinlikle Müge Anlı'dır. Bir Suriyeli aile Türk kanallarını izlemediğini, dili anlamadığını çocukların TRT Çocuk'a baktığını söylemiştir. Çocuklar eğitim hayatına dâhil olduğu için dil bilmektedir.

7.3. Dinlenen Müzik Türleri

Bütün ailelerdeki yetişkin bireyler "acılı müzik" sevdiğini söylemiştir. Ama bu acılı müzik öncelikli olarak Arabesk değildir. Mesela İbrahim Tatlıses, Müslüm Gürses, Ferdi Tayfur¹¹ cevabı hiç gelmemiştir. Roman ailelerden biri 3 kuşak Sibel Can dinlemektedir. 3 Roman, 2 Türk aile Engin Nurşani dinliyoruz demiştir. Çocukların hiçbirisi bir şarkıcı adı verememiş ama hızlı şarkı seviriz demişlerdir. Hip Hop, Pop hızlı ile kastınız ne sorusuna cevap verememişlerdir. Kişiden ziyade türe yöneldiğini söylemek doğru olabilir.

7.4. Cep Telefonu ve Sosyal Medya Kullanımı

Her evde iki veya daha fazla dokunmatik cep telefonu bulunmaktadır ve sanal ortam ile sosyal medya erişimi için cep telefonları kullanılmaktadır. WhatsApp, TikTok, Facebook ve YouTube uygulamaları yaygın olarak kullanılır, ancak TikTok sadece izlemek amacıyla tercih edilmektedir. Cep telefonu kullanımının genellikle erkeklerde olduğu, kadınlar ve 15 yaş altı erkek çocuklara ise cep telefonu kullanılmaması ve sosyal medya hesabı açılmaması yönünde telkinler verilmesi ise dikkat çeken bir diğer husustur.

7.5. Bilgisayar ve Tablet Kullanımı

Ailelerin hiçbirinde bilgisayar yoktur. Bir Roman iki Türk ailede tablet bulunmaktadır. Tablet Corona döneminde çocukların derse katılımı için hibe edilmiştir. Ama sonrasında internet bağlantısı kaldırılmış çocuklar eğlence amacıyla kullanmıştır. Diğer aileler bu dönem dersleri EBA TV'den takip ettiklerini belirtmiştir.

7.6. Oyuncaklar

Roman ailelerde çocukların sahip olduğu herhangi bir oyuncakla rastlanmamıştır. Almıyor musunuz sorusuna çöpten çıkarsa getiriyoruz yıkayıp veriyoruz denmiştir. Diğer ailelerin hepsinde çocuklar için bir ya da birkaç peluş oyuncak, araba bulunmaktadır. Bisiklet, kay kay, paten tarzı oyuncuklara rastlanmamıştır. Top yine ailelerde bulunan oyuncaklar

¹¹ Bu noktada bahsi geçen isimlerin Türkiye'de Gecekondu alt kültürü üzerine 90'ların sonuna kadar sıklıkla referans verilen isimler olduğunu, bu bağlamda da haklarında akademik çalışmalar yürütüldüğünün altını çizmek de fayda bulunmaktadır.

Bir İletişim Stratejisi Olarak Gösterişçi Yoksulluk: Sivas İli Atık Toplayıcıları Örneği
arasındadır. Erkek çocuklar daha sık dışarıda oynarken kız çocukları aileleri ile dışarıda oyun oynamaktadır. Çocuklar parka gitmekte, mahalle arasında sokakta oyun oynamaktadırlar.

8. Temel İhtiyaçlar

8.1. Beslenme

Yaşam döngüsünde tüketim zorunlu olmakla birlikte Illich(2000:86)'in de belirttiği gibi "Ne aile arabası, yoksulları jetler çağına götürebilmekte veya ne de bir buzdolabı sağlıklı yiyecekler sağlayabilmektedir". Mekânsal ve uzamsal birliktelik eşit erişim sağlamaktan uzaktır. Illich'in belirttiği gibi, her evde buzdolabı bulunsada içleri genellikle boşdur; yalnızca kahvaltılık malzemelerle doludur. Buzdolaplarının derin dondurucu kısımları ise genelde Kurban Bayramı'nda gelen etler için kullanılmakta, diğer zamanlarda boş kaldığı iddia edilmektedir. Bu durum sadece ete erişim meselesi değildir. Hem ekonomik olarak rahatlatacak hem de çocukların daha sağlıklı beslenmesini sağlayacak kışlık hazırlığı yapılmamaktadır. Bahçeye ekilebilecek sebzelerin kış için saklanması iki Türk aile dışında söz konusu değildir.

Ailelerin gıda erişiminde en büyük sorun kahvaltılıklara erişimdir. Çoğu ailede kırmızı et tüketilmez, tavuk haftada bir, yumurta ise günlük protein kaynağıdır. Roman ailelerde mangal ve tavuk tüketimi daha yoğunken, et lüks bir tüketim olarak görülüp nadiren alınmaktadır. Komşuları tarafından özellikle yaz aylarında Roman ailelerin ağırlıklı yaşadığı mahallelerde her gün mangal yakıldığı dile getirilmektedir. Bu durumun aileler tarafından dile getirilmemesi yine gösterişçi yoksullukla ilişkilidir. Türk ailelerde ise et sağlık için önemlidir, az miktarda köfte veya tavuk ayda bir veya iki kez alınarak çocuklara yedirilmektedir.

TE1: "Çocukları mahrum bırakmıyoruz, 15'e bir de olsa köfte, kıyma da olsa almaya çalışıyorum".

Suriyeli aileler ise ayda bir tavuk alındığını ama misafir gelirse sıklığın değiştiğini belirtmektedir.

SE2 "Misafir varsa muhakkak tavuk pişiririz yoksa bir hafta on beş günü kimi zaman ayda bir alırım"

Bu noktada kamu kurumları tarafından yapılan yardımlarda helva dışında kahvaltılık bulunmadığını onun da çocuklar tarafından tüketilmediğini belirten aileler okula giden çocuklara beslenme koyma konusunda sorunla karşılaştıklarını belirtmektedir.

TK1: "Çocuklara beslenme pek koyamıyoruz. Çokokrem alıyoruz BİM'den. Sabahları ekmek yardımı geliyor sürüp yolluyoruz"

TK2: "Beslenme sorun oluyor çocuklarımda gıda alerjisi var, açıkçası düzenli bir gelir de yok, yiyecek bizi çok zorluyor. Kayınvalidem pazar yapıyor babamın emeklisi yattığında okuldan istenen bir şeyler varsa ona söylüyorum."

RE3: "Yok abla yiyecek yok ne bulursak"

RK3: “Çöpten bulursak”

RK4: “Bak! buzdolabının içine gel bak hiçbir şey yok”.¹²

RK1: Yok kızım nerde bir şey alamıyoruz yook-bu arada ailenin kahvaltı saatine denk gelindiğini sofrada, aç bitir salam, peynir çeşitleri, zeytin vs bulunduğu gözlemlenmiştir.-

RE1: Çocuklarda bir şey alamıyor, para yok ki, aylık yatıyor yaşlı aylığı onla ne olacak- Kapiya çıkıldığında ailenin küçük oğlu marketten gelmektedir, kutu kola ve cips bulunmaktadır elinde, bizi görünce saklamıştır.-

Ailelerin yalnızca devlet yardımları ve atık toplamadan elde edilen gelirle geçindiği varsayılırsa, sağlıklı gıdaya erişim mümkün değildir. Düzenli gelir olmaması ve özellikle Roman ailelerde tencere yemeği kültürünün olmaması, beslenme alışkanlıklarında sorunları gösterir. Bebek mamasına erişim zorluğu, bebeklerde ek gıda olarak hazır meyveli yoğurtların kullanılmasına yol açmaktadır; 4 aydan 1 yaşa kadar bebeği olan tüm ailelerde bu yoğurtlar bulunmaktadır. Altı çizilmesi gereken bir diğer önemli nokta yersiz yurtsuzluk etnik kimliğe dayalı mahalle ağı ortaya çıkarsa da bu bir dayanışma ağı değildir. Türk ailelerin daha iyi durumdaki aile fertleri, yiyecek içecek ve barınma noktasında diğer aile fertlerinden destek almaktadır. Başkalarına misafirliğe gitmekte ve evlerine misafir gelmektedir.

8.2. Market Alışverişi

En popüler market BİM arkasından onu A101 takip etmektedir. Alışverişlerini bu iki market ya da mahalle marketlerinden yapmaktadırlar. Suriyeli bir aile kendi ekmeklerini ürettiği için bir bakkaldan da ihtiyaçlarını tedarik etmektedir. SE1:(Çat pat Türkçe konuşmaktadır. Eşi hiç Türkçe bilmemektedir. Oğulları liseye gitmekte ve akıcı Türkçe konuşmaktadır bu nedenle oğulları görüşmelerde çeviri yapmıştır) “Biz ekmeği kendi bakkalımızdan alıyoruz. Uzun süre gidiyor, çabuk bozulmuyor gitmişken diğer ihtiyaçlarımızı da alıyoruz, marketten de alışveriş yapıyoruz demiştir. Diğer Suriyeli aileye bu bakkal daha uzaktır. SE2: (8 yıldır Türkiye’dedir babaannesinin Urfalı ve Türk olduğunu söylemiştir. Kendisi ve çocuklarının akıcı Türkçesi vardır, eşi hiç Türkçe bilmemektedir) “bakkal Dikilitaş’ta biliyorum BİM’den ya da A101’den alışveriş yapıyoruz. Sabah günlük 6 ekmek geliyor, özellikle yazın eşim (telefonunu açıp resmini gösteriyor) bu ekmekten de pişiriyor. Yemeye gelin bir saat önce ara beni gelmeden size de yapalım” demiştir. TE2: A101’den de alışveriş yapıyoruz ama sıklıkla BİM. “BİM’e gidiyoruz çoğunlukla A101’e de gidiyoruz. Burada market çok -mahalledeki marketleri sayıyor- Aha Güler var Yiğido var az ileride yeter ki para olsun.” Roman ailelerden birinde ilk söz “çöpten ekmek bulursak yiyoruz dolaba bak hiçbir şey yok” olmuştur. Bu sözlerde yoksulluğun sergilenme performansı ile yani gösterişçi yoksullukla ilgilidir. Çünkü belediyeye kayıtlıdırlar ve aslında diğer aillerin belirttiği gibi onlara da her sabah ekmek gelmektedir.

¹² Bu ailenin ve sonraki ailenin beyanına gösterişçi yoksullukla doğrudan ilişkilidir, tükettikleri ürünler hem lüks hem de sağlıklı değildir. Ama onu bile alamayacak durumda olduğunu beyan etmek yine yardımların daha fazla yapılmasını sağlamayı amaçlamaktadır.

8.3. Hijyen Malzemeleri

Erişimi en zor olan malzemeler arasında sayılması gereken ve yüklü harcama kalemine sahip bir diğer ürün hijyen malzemesidir. Bütün ailelerin evinde çamaşır makinesi deterjanı, şampuan, bulaşık deterjanı yukarıda bahsedilen marketlerde yer alan ucuz markalardan alınmaktadır. Doldurma ürün kullanılmamaktadır. Yine aynı tür bebek bezleri aileler tarafından tercih edilmektedir. Kadınlar için hijyenik pede erişim başlı başına bir sorundur. Yine kimi aileler hijyenik pedi gösterişçi yoksulluk çerçevesinde kullanmadıklarını söylese de konuşmaların ilerleyen sürecinde RK4 “yoook kullanmıyorum” yerine ne kullanıyorsunuz sorusuna cevap verememiştir. Geriye kalanların büyük çoğunluğu değiştirme sıklığını azaltıp ucuz markaları kullandıklarını ikinci ya da üçüncü soruğa cevaplamıştır. Diş macunu ve diş fırçası kullanan aileye rastlanmamıştır.

8.4. Sağlık Harcamaları

Bütün aileler Yeşil Kartlı’dır. Bu nedenle gerekli sağlık hizmetlerinin hepsinden, aile hekimliği, hastane ve diş tedavisinden ücretsiz olarak faydalanabilmektedir. Kronik hastalığı bulunan 5 kişi bulunmaktadır. RE2 ve RK2 çeşitli kalp rahatsızlıkları ve astımdan RE1’in çocuğu ise felç ve görme engellilikten, TK2 kısmi felçten kaynaklı olarak sürekli hastane hizmetlerinden faydalandığını belirtmiştir. Bulaşıcı hastalıklarla ilgili olarak çocukların mevsimsel hastalıkları dışında bir şikayetleri bulunmamaktadır. Atıklardan hastalık bulaşma riskiyle ilgili olarak böyle bir riskin olmadığını dile getirmişlerdir. Temiz malzeme toplama gibi bir kavram bulunmaktadır.

8.1. Eğitim

Bütün ailelerin çocukları eğitim hayatına katılmaktadır. Fakat Roman ailelerin çocukları okul saatinde dışarıda gezinirken görülmüş nedeni sorulduğunda “bugün gitmediler” yanıtı alınmıştır. Diğer günlerde aynı çocuklar yine sokakta görülmüştür. Evlerde çocukların okul eşyalarına rastlanmamıştır. İki Suriyeli, bir Roman ve iki Türk aile çocukları istediği sürece okulu destekleyeceklerini belirtmiş ve iyi mesleklerle uğraşmalarını arzu ettiklerinin altını çizmiştir. Bu aileleri evlerinde çocukların kitaplarının defterlerini bulunduğu sehpa ve masalar bulunmaktadır. Sadece bir Roman ailede ilkokula giden çocuğun okul eşyaları görülmüştür. Bu aileyi diğer Roman ailelerden ayıran temel özellik yerleşik durumdadırlar, evleri kendilerindir. Ayrıca evde bulunan 18 yaşındaki abla kuaförde iş başvurusunda bulunmuştur. Bu evde 18 yaşında bulunan başka bir kentten gelen gelin ise “yok ben çalışmam eşim çalışsın” demiştir. Yerleşik hayata geçme durumu eğitim ve meslek edinmeye ilişkili bakış açılarını değiştirmektedir.

Sonuç

Araştırmanın sonucunda görülmüştür ki görüşmeye katılan atık toplayıcı ailelerin yaşam alanlarının temel örgütlenmeleri birbirine benzemektedir. Araştırmada mekân kullanımına ilişkin sorulara karşılık olarak: Kentin farklı noktalarında, kümeler halinde

bulunan gecekondu bölgelerinde oturdukları tespit edilmiştir. Bu durumu ortaya çıkaran en temel sebep ev ve iş alanının birbirinden ayrıl(a)mamasından dolayı depolama alanı olarak kullanılabilecek bir bahçeye ihtiyacın olmasıdır. Ev içi mekân örgütlenmesinde ise bölümlenme bakımından benzer bir yapı olmasına rağmen bölümlerin düzeni etnik kimliğe göre farklılık göstermektedir. Türk ve Suriyeli aileler mekân bölümlenmesinin daha fazla hissedildiği, farklı amaçlarla farklı odaların kullanıldığı, eşyaların belirli bir düzende yer aldığı iç mekân örgütlenmesine sahipken Roman ailelerde oturma odası farklı işlevlere yönelik olarak kullanılmaktadır, diğer odalarinsa boş tutulduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmada tüketim alışkanlıklarına ilişkin olarak elde edilen bulgular derin bir yoksulluğa işaret ederken bu yoksulluğun aşılması için geliri arttırmaya yönelik, çoğu ailenin yeni iş arayışı içerisinde olmadığı görülmektedir. Hatta yeni iş arayanlar bile yardımların kesilmemesi için sigortalı işlerden kaçınmaktadır. Ekonomik durumdan kaynaklı olarak erişilebilen elektronik eşyalar aynıdır. Nasıl zenginliğin sergilenmesinde, tüketim kapasitesinin gösterilmesine yönelik statü eşyaları varsa yoksulluğun sergilenmesi içinde erişilebilir durumda olunmasına rağmen alınmasından kaçınılan ya da tüketildiğinin görülmesinden kaçınılan eşyalar vardır. Bu durum çalışmada ortaya konan bir kavram olan gösterişçi yoksulluğun tezahürlerinden biridir. Yiyecek içeceklerle olan ilişkide de benzer bir yaklaşım söz konusudur. Erişilebilen sağlıksız gazlı içecekler, aç bitir ürünler, vasat şarküteri ürünleri aileler tarafından tüketilirken “yoksul sayılmama” kaygısı ile tüketil(e)mediği beyan edilmekte kimi Roman aileler, belediye sistemine kayıtlı, her gün ekmek yardımı almalarına rağmen ekmeği bile çöpte bulurlarsa yedikleri gibi beyanlarda bulunmaktadır. Beyanların içeriği ve mekânın örgütlenmesi gösterişçi yoksulluğun dramaturjik tarafını oluştururken herkesin rolünü bilmekte sırası geldiğinde repliklerini sıralamaktadır. Oysaki alındığı saklanan ne ekmek ne de sağlıksız gıdalar onların yaşam kalitesini arttırabilecek nitelikte değildir. Amaç yardımlardan daha fazla faydalanmaktır. Valilik, belediye, çeşitli dernekler, ailelerin diğer fertlerinden sağlanan desteklerin, tamamından -kim zaman yalan beyanla- faydalanan aileler devlet yardımlarına ulaşma konusunda sorun yaşamamaktadır ve yardım sürecine hakimdir. Türk ve Suriyeli ailelerde çocukların geleceği önemsenmekte ve eğitim almaları konusunda desteklenmektedir. Roman aileler kırılması güç bir kısır döngü içerisinde. Gündelik yaşam alışkanlıkları döngünün kırılmasını zorlaştırmaktadır.

Bütün aileler televizyon yayınlarına erişebilmektedir. Bir Suriyeli aile hariç hepsi başta TRT olmak üzere, ATV, TRT Çocuk gibi kanalları izlemekte ev ve/veya cep internetine erişebilmektedir. İnternet erkek çocukların ve erkeklerin hakimiyetindedir. Kadınlar ve kız çocukları bilinçli bir şekilde uzak tutulmaktadır. Erkeklerin WhatsApp, Facebook, Instagram, Youtube hesapları bulunmakta hesapları eş dost ile görüşmek için kullanıldığı iddia edilmektedir.

Kent yoksulları, ücretsiz eğitim ve sağlık hizmetlerinden faydalansa da yardımlar ailelerin statülerini değiştirmemektedir. Bazı kimliklerin (köylülük, hemşerilik, etnik kimlik)

Bir İletişim Stratejisi Olarak Gösterişçi Yoksulluk: Sivas İli Atık Toplayıcıları Örneği

örgütlü bir kent mekânı yaratabilmeleri sebebiyle statü kaygısı taşımadıkları gözlemlenmiştir. Roman ailelerde çocukların eğitimi önemsenmemekte, sokaklarda gezdikleri, akademik başarılarının düşük olduğu ve meslek seçmeye yönlendirilmedikleri tespit edilmiştir. Yerli ve Suriyeli ailelerde ise çocukların eğitimi önemsenmekte ve başarılarıyla övünülmektedir.

Geleceğe dair büyük beklenti ya da umutları bulunmayan ailelerin meslek edinmek ya da yaşam koşullarını çabalayarak değiştirmek gibi bir kaygıları da bulunmamaktadır. Sadece var olan yardımların arttırılması ve çeşitlendirilmesini talep etmektedirler. Geliştirdikleri stratejiler bir yandan tutunmalarını ve hayatta kalmalarını sağlarken aslında bu stratejiler toplumsal ikiye bölünlülükle de baş etmenin bir formülüdür onlar için. Toplumun onları yoksul olarak nitelendirmesi için yiyecek ekmeğe bile muhtaç olmalarını beklemesi onları bir iletişim stratejisi olarak rol yapma, strateji geliştirme ve gösterişçi bir yoksulluk sahnelemelerine neden olmaktadır.

Ekonomik kriz derinleştikçe başka ailelerinde atık toplayıcılık gibi düşük sermaye gerektiren işlere yönelmesi beklenirken aynı zamanda artan mazot gibi yan giderler bu işle uğraşan ailelerinde farklı arayışlara girmelerine neden olmaktadır.

Sosyal yardım anlayışının, sigortalı işlerde çalışmayan, mülkiyet sahibi olmayan, çocuklu ailelerde çeşitliliğe sahip olması bir yandan aileleri sahip oldukları varlıklarını gizlemeye ya da diğer bir taraftan da hiç çalışmamaya itmektedir. Asgari ücretle çalışırken yitirilecek haklar, ailelerin atık toplayıcılık dışında günlük yevmiyeli iş, dilencilik vb. işlere yönelmelerini de beraberinde getirmektedir. Bu nedenle yardım sürecinin ailelerin yaşam kalitesini arttırması, kayıt dışı çalışmayı önlemek açısından yeniden ele alınması gerekmektedir.

Söz konusu sektöre yönelik devletin sağlıklı toplama aracı ve hijyenik barınma ihtiyacına yönelik adımlar atması, çocukların eğitimini birebir takip ederek okullaşmanın artırılması, sağlıklı beslenmeye dönük gıdaların sağlanması da önem ihtiva eder. Ayrıca ailelere yönelik sağlık hizmetlerinin belli aralıklarla yapılarak özellikle Covid dönemi göz önüne alınıp, salgın ve bulaşıcı hastalıkların önüne geçilmelidir.

Kaynakça

- Bauman, Zygmunt. 2018. *İskarta Hayatlar Modernite ve Sarrafları*, İstanbul: Can Yayınları.
- Bauman, Zygmunt. 1999. *Çalışma, Tüketim ve Yeni Yoksullar*, İstanbul: Sarmal Yayınevi.
- Bernard, H. Russell (2011). *Research Methods in Anthropology: Qualitative and Quantitative Approaches*. New York: Rowman Altamira Publications
- Boran, Behice Sadık. 1940. Köy Davası Şehirleşme Davasıdır I, *Siyasi İlimler Mecmuası*, (111):146-149.
- Boratav, Korkut. 1963. İlkel Toplumlarda Besin Elde Etme Faaliyetleri, *Antropoloji Dergisi*, 99-113
- Botton, De Alein. 2005. *Statü Endişesi*, İstanbul: Sel Yayıncılık.

- Braudel, Fernard. 1993. Maddi Uygarlık Ekonomi ve Kapitalizm XV-XVIII. *Yüzyıllar Gündelik Hayatın Yapıları*, Ankara: Gece Yayınları.
- Cave, [Jérémie](#). 2014. Who owns urban waste? Appropriation conflicts in emerging countries, *Waste Management & Research: The Journal for a Sustainable Circular Economy*, (32)9: 813-821.
- Chan, Martha Alter. 2012. *The Informal Economy: Definitions, Theories and Policies*. Women Informal Employment Globalizing and Organazing Publish,
- Creswell, John, W. 2017 *Araştırma Deseni*, Ankara: Eğiten Kitap.
- Creswell, John, W. 2023 *Nitel araştırma yöntemleri*, Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Dias, Sonia Maria ve Melanie Samson. 2016. *Informal Economy Monitoring Study Sector Report: Waste Pickers*, WIEGO.
- Dias, Sonia Maria. 2016. Waste Pickers and Cities, *Environment & Urbanization*, 28(2): 375-390.
- Enriquez, [Eugène](#). 2004. *Sürüden Devlete*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Gu Tianbao, Yin, Chungeng, Ma, Wenchao ve Chen, Guanyi. 2019. Municipal solid waste incineration in a packed bed: A comprehensive modeling study with experimental validation. *Applied Energy*, (247):127-139.
- Goffman, Erving. 2009. *Günlük Yaşamda Benliğin Sunumu*, Ankara: Metis Yayınları.
- Harvey, David. 2013. *Sosyal Adalet ve Şehir*, Ankara: Metis Yayınları.
- Hoornweg Daniel ve Bhada-Tata Perinaz. 2012. *WHAT A WASTE, A Global Review of Solid Waste Management*, The World Bank.
- Illich, Ivan. 2000. *Tüketim Köleliği*, İstanbul: Pınar Yayınları.
- Kerlinger, Fred. N. (Fred N., & Lee, H. B. (Howard B. (2000). *Foundations Of Behavioral Research* (Fourth edition.). Harcourt College Publishers.
- Kumar, Ankush. 2020. Dalit, Labour And Stigma Against Waste Work: A Question Of Dignity And Self Respect, *PJAEE*, 17(9): 10228-1023.
- Medina, Martin. 2000. Scavenger Cooperatives in Asia and Latin America, *Resources, Conservation and Recycling*, 31(1): 51-69.
- Ritzer, P. 2016. Büyüsü Bozulmuş Dünyayı Büyülemek: Tüketim Katedrallerindeki Süreklilik ve Değişim, Ayrıntı Yayınları
- Lefebvre, Henri. 2007. *Modern Dünyada Gündelik Hayat*, Ankara: Metis Yayınları.
- Lefebvre, Henri. 2010. *Gündelik Hayatın Eleştirisi I*, İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Levi-Strauss Claude. 2013. *Hepimiz Yamyamız*, Ankara: Metis Yayınları.
- Şenel, Alâeddin. 2009. *Kemirgenlerden Sömürgenlere İnsanlık Tarihi* (2. baskı), Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Park, Ernest Robert ve Burgess, Watsons Ernest. 2015. *Şehir*, Ankara: Heretik Yayınları.
- Patton, Quin Michael. 2018. *Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri*, Ankara: Pegem Akademi
- Sennett, Richard ve Cobb, Jonathan. 2013. *Sınıfın Gizli Yaraları*, Ankara: Heretik Yayınları.
- Sennett, Richard (2013.). *Gözün Vicdanı*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Bir İletişim Stratejisi Olarak Gösterişçi Yoksulluk: Sivas İli Atık Toplayıcıları Örneği

Toffler, Alvin. 1971. *Future Shock*, New York: Randome House.

Veblen, Bunde Thorstein. 2017. *Seçilmiş Makaleler*, Ankara: Heretik Yayınları.

Weber, Marx ve Simmel Georg. 2000. *Şehir ve Cemiyet*, İstanbul: İz Yayıncılık.

Wilson C. David, Velis Costan ve Cheeseman Chris. 2006. Role of Informal Sector Recycling in Waste Management in Developing Countrey, *Habitat Intenational*, (30): 797-80.

